

КІБЕРНЕТИЧНЕ ПРАВО ЯК ВІДГУК НА ВИКЛИКИ МІЖНАРОДНОМУ ПОРЯДКУ

Цимбалюк Віталій Степанович

*доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
професор кафедри права та правоохоронної діяльності
Державного університету «Житомирська політехніка»
м. Житомир, Україна*

У порядку постановки проблеми в загальному вигляді пропонується звернути увагу на такий, відносно новий для України юридичний феномен, що набув умовної назви кібернетичне право. За своєю сутністю публічна складова цього права є відгуком на виклики міжнародному порядку, у так званому умовно, Глобальному кіберпросторі², що є проявом розвитку сучасної кібернетики та її впливу на Глобальний інформаційний простір.

Мета цієї публікації – ознайомлення наукової громадськості з окремими результатами дослідження кібернетичного права, у контексті відгуку юриспруденції на виклики міжнародному порядку, зокрема у Глобальному, кіберпросторі, його транскордонної безпеки, у міжнародному її вимірі та у сегментах держав.

Методологічна основа дослідження базується на публікаціях таких науковців як: А.В. Андрушко, Д.М. Белов, Ю.М. Бисага, О.В. Білаш, С.О. Болдіжар, С.Б. Булеца, М.Ю. Віхляєв, В.В. Заборовський, Я.В. Лазур, М.В. Менджул, О.Я. Рогач, Т.О. Карабін, М.В. Савчин, М.В. Сийплові, Я.В. Ступник, П.П. Черевко, Фрідманський Р.М., І.В. Хохлова та інших.

Окремі теоретично-правові положення дослідження сформовані на публікаціях таких науковців як: Т.В. Алейникова, Т.В. Барановська, В.М. Бутузов, О.С. Горай, О.В. Грабчук, Д.О. Грицишен, І.О. Драган, Г.Б. Засік, В.М. Зозуля, В.В. Євдокимов, К.В. Катеринчук, І.М. Леган, Г.Д. Ліпська-Романченко, В.А. Молотай, О.В. Острогляд, О.С. Павлюк, І.М. Павліченко, Є.Ю. Романченко, Л.В. Сергієнко, О.Л. Сіделковський, С.О. Сич, Ю.О. Сушицька, В.П.Т ичина та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження пропонується з розгляду проблеми визначення правової форми – назви права, що структурує

² Перелік опублікованих результатів дослідження окремих правових проблем щодо кіберпростору, кібербезпеки, кібернетичного права відображений у кінці цієї публікації.

системні ознаки юриспруденції стосовно суспільних відносин у кіберпросторі.

При цьому за аксіому пропонується концепція стосовно відношення до публічного права в цілому та кібернетичного права зокрема, як чинника, що зумовлений необхідністю належного управління (керування, самоуправління) соціально-технічними та технологічними системами відповідними суб'єктами для підтримання, охорони, оборони, захисту, організації, координації безпеки існування людини, громадянина, окремих спільнот, суспільства, держави, міжнародного порядку.

Прикладний системний аналіз публікацій окремих українських дослідників-правознавців свідчить, що до назви системних ознак суспільних відносин у кіберпросторі застосовується синонімічний ряд форм, зокрема переважно такі: кібернетичне право, кібер право, кібер-право, кіберправо, право кіберпростору. Проте є дослідники, які уникають таких форм, застосовуючи традиційні для правознавства концепти, на зразок: правове регулювання суспільних відносин у кіберпросторі; регулювання правовідносин у кіберпросторі; охорона правовідносин у кіберпросторі, безпека правовідносин у кіберпросторі і т.п. В теорії і практиці права також широко застосовується тавтологія, зокрема у такій категорії як «забезпечення кібербезпеки», поряд із категорією «основні засади» тощо. Для прикладу, це знайшло відображення і в назві спеціального Закону України про основні засади забезпечення кібербезпеки України, № 2163-VIII 05.10.2017р. (далі – ЗУ № 2163-VIII).

З точки зору інформаціології в праві, пропонується вважати лишнім у назві будь-якого Закону України, як і у ЗУ № 2163-VIII, застосовування (як правило в кінці назви) повторення слова «Україна». Це зумовлено тим, що будь-який юридичний закон держави визначає і регулює суспільні відносини лише у межах цієї держави, у всіх правових системах держав світу та у міжнародному праві апіорі сприймається таке однозначно. Для прикладу, на це, в нашій державі, з точки зору логіки, вказує форма назви нормативно-правового акту, у категорії «Закон України».

З точки зору безпекознавства у праві будь-який юридичний закон, чи підзаконні нормативно-правові акти виникають як прояв відгуку на забезпечення певної сфери суспільних відносин та містить лише основи, чи засади, що формалізуються у нормах права для наступної організації їх охорони, оборони, захисту, підтримання тощо на державному рівні, державою.

Застосування компаративістики різних джерел права дало можливість означити форми назв системи права про безпеку кіберпростору у правових системах окремих країн та у міжнародних

нормативно-правових актах, для прикладу: в англійських – це «cyber law», або «cyberlaw», або «cyber-law»; у французьких – переважно «cyber-loi»; у іспанських – «derecho cibernético»; у португальських – «lei cibernética»; у німецькомовному середовищі – «cyber-recht»; у польськомовному – «prawo cybernetyczne»; у словацькомовному – «kybernetický zákon»; в чеськомовному – «kybernetické právo»; румунськомовному – «legea cibernetică» і тому подібно в ряді інших мов, де категорія «кібернетика», її означена складова «кібер» присутні для атрибуції чинника сегмента права, правознавства, з урахуванням традиції національної філології, у тому числі й правотворенні.

У контексті проведених досліджень викликало особливої уваги італійськомовне формулювання, у категорії «diritto informatico», як подібне за змістом кібернетичному праву в інших окремих країнах. Це певним чином перегукується з понятійним апаратом в системі українського публічного права. Зокрема, у п.12 ст.92 Конституції України де серед сфер, галузей правовідносин зазначено такі, що визначаються виключно законами України – інформатика, поряд із статистикою. Тобто мова йде не про якісь напрямки науки та відповідно навчання (навчання, освіти), а про те, що за аналогією, після формування відповідного спрямування науки її назва отримує правове означення стосовно суспільно значимих правовідносин. Проте, з точки зору догматичного підходу у правознавстві, до нині відсутній спеціальний Закон України про основи інформатики. Це певним чином не сприяє подоланню юридичного хаосу в системі права України, зокрема і в кіберпросторі держави.

Контекст зазначеної практики у юриспруденції (коли назва галузі науки набуває значення публічних правовідносин) пропонується розуміти і щодо кібернетики. Опосередковано це знайшло відображення у ЗУ №2163-VIII. Окремі можуть заперечити, що на відміну інформатики, кібернетика не зазначена у Конституції України. Як контраргумент щодо цього можна назвати іншу галузь науки, що не зазначена прямо в Основному Законі України – це метрологія, але вона набула ознак суспільно значимих правовідносин, що закріплює Закон України про метрологію та метрологічну діяльність. Таким чином підводиться обґрунтування щодо сучасного юридичного розуміння кібернетики та відповідно – природи формування кібернетичного права й основ його, що визначені ЗУ № 2163-VIII.

Висновки, окремі узагальнення за результатами етапу дослідження у контексті кібернетичного права визначилися такі.

Найбільш коректною редакцією назви ЗУ № 2163-VIII, виходячи із змісту його положень, слід вважати у формулюванні – Закон України про основи безпеки кібернетичного простору.

Додаткові обґрунтування окремих аспектів дослідження проблем специфіки правовідносин у Глобальному кіберпросторі, знайшли відображення у ряді публікацій, серед них:

1. Цимбалюк В. С. (2022.) Кіберпростір як компонент національної безпеки: політико-правовий аспект. THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR (2014–2022): HISTORICAL, POLITICAL, CULTURAL-EDUCATIONAL, RELIGIOUS, ECONOMIC, AND LEGAL ASPECTS. Scientific monograph. Riga. Baltija Publishing. С.1298–1305. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-163>

2. Цимбалюк В. С. (2011). Інформаційне право: концептуальні положення до кодифікації інформаційного законодавства. Монографія. К. Освіта України. 426 с.

3. Цимбалюк В. С. Організація та координація боротьби з організованою транскордонною кіберзлочинністю. Право України. 2003. № 2. С. 26–30.

4. Цимбалюк В. С. (2004). Сутність інформаційної безпеки в умовах входження України до глобальної кіберцивілізації. Науковий вісник НАДПС України. №4 (26). С. 135–141.

5. Цимбалюк В. (2007). Правові аспекти охорони та захисту комп'ютерних інформаційних ресурсів. Правова інформатика. №1(13). С.42–53.

6. Цимбалюк В. С. (2008). Методологічні положення щодо формування організаційно-правових основ інформатики та безпеки інформаційних систем у авіації. Правова інформатика. № 4 (20). С. 50–54.

7. Цимбалюк В. С. (2016). Застосування загальних положень деліктології у конструюванні юридичної відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері суспільства. Теорія і практика юридичної відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері. Матеріали науково-практичної конференції 08.06.2016 р. К. НДПП НАПрН України. Апарат РНБО України. КНДІСЕ Мінюсту України. НТУУ «КПІ». С.71–76.

8. Цимбалюк В. С. (2017). Вплив кібер-права на перспективи удосконалення законодавства України про інформацію. Наукові пошуки у III тисячолітті: соціальний, правовий, економічний та гуманітарний виміри. Збірник тез II Міжнародної науково-практичної конференції 7–8 квітня 2017р. Кропивницький. КОД. С. 79–82.

9. Цимбалюк В. С. (2017). Кібер-право як чинник прояву інтеграції України в політико-правовий простір ЄС. Збірник наукових праць. Міжнародний конгрес європейського права 21-22 квітня 2017р. Одеса. Фенікс. С. 150–154.

10. Цимбалюк В. С. (2012). Законодавче регулювання в сфері електронного документообігу як складова правового інституту щодо інформатики: у аспекті юридичного забезпечення електронного урядування. Студії з архівної справи та документознавства. Т.20. Державна архівна служба України. К. УНДІАСД. С. 312–318.